

הפחד מהכניסה לארץ

הרב אלהן ניר

השנה, שנת תשע"ו, יצאנו בחבורה המבוגרת של ישיבת "שיח יצחק" למסע; מסע בעקבות רחל ולאח, שתי הנשים המקראיות שבנו את בית ישראל, ובזוויות הקבליות ביחס לדמויות אלו. השתיים הללו חורגות בפרשנויות הפנימיות מהדמויות המקראיות המסוימות והופכות לעולם ומלואו, דרכים שלמות בהיסטוריה, בתפיסה ההיסטורית וגם בעבודת ה'.

לאה נתפסת כמהות עליונה, נישאה, גבוהה, לעומת רחל, שנתפסת כמהות הממשית, הפיזית, המציאותית. לאה נתפסת כגילוי האוטופי, בית מדרשי ואילו רחל היא גילוי הנוכחות האלוהית במציאות, התהלכות לפני ה' בארצות החיים, גילוי הקדושה בעצם החיים, בהווה האנושית, במפגש שבן האדם לקב"ה. לאה מבינה שהדיבורים הדתיים-לאומיים החמימים ששמענו בבני עקיבא של תורה ועבודה ותורה וצבא ותורה ואקדמיה לא עובדים, אין קדושה ללא טוטאליות, ללא התמסרות. כל הנוסחאות לשילוב משאירות אותך באיזו אנמיות. אבל רחל רואה את העולם, יודעת שנתאוה הוא יתברך להיות לו דירה בתחתונים, בתחתונים דייקא. במציאות, והמציאות כמובן מורכבת, סובלת גוונים רבים ובוגרת יותר מתנועת הנפש הטוטאלית, הילדותית לרוב.

הכוח בגלות נוצר בשל הבידול, מכך שאנחנו לא חלק מהסיפור ההיסטורי, וזה הקדושה, זאת לאה. זהו הטיעון הקריטי של רונצווייג והרמן כהן, כמו גם החסידים שמדברים על הקדושה כנבדלות, כפרישה, כרתיעה. לפי האדמו"ר הזקן אלו הן הארות רחל שבחו"ל. לדידם, לחזור לארץ זה לאבד את הציפור ביד ולטעון שיש שתיים באדמה, וזה הימור של הסבים של כולנו שעזבו את החצרות החסידיות ואמרו יש משהו גדול מזה, יש מציאות של תורה, יש חיים. זה ההספד הנורא של עזריאל קרליבך על הרב קוק, הספד שממש צריך ללמוד אותו. הנה נקרא ממנו:

"הרב נשלח אל דור אשר עמד על ספה של ארץ ישראל ופירוש הדבר על סף הפרובלמטיות של המשכת חיי הדת הגלותיים בארץ יהודית, גאולה. הפרובלמטיות היא גם אקטואלית. היא הווייתו הממשית של כל יהודי דתי, משעומדות רגליו על אדמת א"י. השכינה מסתלקת ממנו. חסרה ההילה הצנועה שאפפה, בעיניו, את בית המדרש בחוץ לארץ. חסרה הפרישות, הבדלות מן העולם שסביב, שהיא אשר שיוותה לבית המדרש את חינו, כל זמן, ומפני שעמד בסביבה זרה, עוינת. וחסרה ברחובות ארץ ישראל החמימות של "הרחוב היהודי", מפני שכל הרחובות יהודיים ואף אחד מהם אינו בחזקת רשות היחיד יותר ממשנהו. וחסרה שם השתפכות הנפש וחסרה האנחה, הכמיהה, חסר המוטיב הישן, המעורר הבדוק, ש"יהודים שרויים בגלות..." הרב הרגיש בכך והוא רצה למצוא תיקון לדבר... נשמתו גופא היא שהיתה המוצא. כי נשמתו היתה אהבת ארץ-ישראל מקודשת... הוא שאב את יניקת היהדות הקדושה, הייחוד והקרבה לאינסוף, אותה יניקה שיהודים שאבו אלפיים שנה מאצל יבנה וחכמיה, מאצל הגטו, הצרות וקידוש השם. הוא שאב אותה מגבעול קש שהיה מונח ברחוב של ירושלים. את התעלות הנפש, שיהודים הפיקוה במשך אלפיים שנה מן החלום – הוא הפיקה מן המציאות, מן המוחש של ארץ ישראל... הוא רצה – ויכול – לשאוב יש מאין את כל ההתחייבות המוסרית, את כל הפאתוס הדתי, את כל הדבקות החסידית ואת כל הרוחניות של ה"מתנגד" – מן העובדה ומן המציאות של ארץ-ישראל. אל הסלעים שבעיבורה של ירושלים הלך, שמהם נחצבו לפנינו מזמורי תהילים, ובמטה אשר בידו הוציא מהם מעין של גילוי שכינה..."

הציונים למעשה אמרו כי כל החומרות ומעשה ההקפדות נועד כדי להזכיר לנו שיש אדמה ומציאות פיזית, אבל הנה חזרנו לארץ ויש פיזיות כפשוטו ולא צריך את כל החומרות. אכן, המעבר מאירוסין לנישואין הוא קשה – לאנשי דור המדבר זה היה נדמה

כאיבוד הכל, ולכן מסביר בעל ה"שפת אמת" (שלח תרל"ט) הם לא רוצים להיכנס לארץ. כי תורה מקבלים במדבר הלאיתי, במציאות ניסית, אבל תורה חיים כאן, בהווה הרחלית. וברחל יש סכנות. ולכן ה-מ-פ-ח-ד-י-ם.

התכלית היא אפוא גילוי רחל במציאות, בהווה, ברבים, אך כאמור מבלי לשכוח את תנועת המסירות נפש. כי רחל יכולה להיאלם, להיפך לבורגנות, ולא פעם כמו שעגנון קורא לזה בספרו "אורח נטה ללון" לבורגנות של העולם הבא. "ואנחנו מבקשים לזכור שתכלית ההווה הוא גילוי המוסריות בעולם באמצעות העמל היום יומי והסיזיפי של החיים כאן. של השיבה אל ההיסטוריה, של תיקון התודעה המדברית-גלותית כי המפגש עם אלוהים עשוי להתרחש רק בהחרגה מן העולם. לכך נוצרנו.

כך כותב שם השפת אמת:

"ודור המדבר היה להם התגלות כבודו יתברך כדמיון התגלות הנשמה בראש. ובודאי מי שהוא במקום עליון קשה לו ליפול למדריגה תחתונה כמו שקשה אל הנשמה לרדת למטה, ובעל כורחו אדם נברא, אבל היה להם לבטל עצמם לעשות רצון הבורא יתברך."

דבקות אמיתי, הוא מחדש לנו, היא בכניסה לארץ, בהליכה על רחל למרות שלאה כל-כך קורצת. זהו לעשות רצון הבורא יתברך.